
Теорія та історія держави і права

УДК 341.1/.8:364

DOI 10.33244/2617-4154.1(22).2026.40-53

О. І. Косілова,

*доктор юридичних наук, кандидат політичних наук, доцент,
професор кафедри міжнародного права та права ЄС,
Державний податковий університет*

email: kosilovaolga3@gmail.com

ORCID 0000-0002-5574-3771;

І. П. Федірко,

*кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри політології,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

email: ivanfedirko832@gmail.com

ORCID 0000-0003-4626-512X;

А. І. Доній,

*здобувачка вищої освіти Навчально-наукового інституту права,
Державний податковий університет*

email: anadonij2@gmail.com

ORCID 0009-0006-0096-619X

ПОЛІТИКО-ПРАВОВІ ВИКЛИКИ ДІЯЛЬНОСТІ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ВОЄННОГО СТАНУ

У статті здійснено комплексний аналіз трансформації міжнародного права соціальної безпеки в умовах воєнних конфліктів, глобальних економічних криз, міграційних процесів та цифрової трансформації суспільства. Досліджено інституційну роль міжнародних організацій у формуванні сучасної архітектури міжнародного соціального захисту та забезпеченні реалізації соціальних прав людини. Проаналізовано діяльність Організації Об'єднаних Націй, Міжнародного комітету Червоного Хреста, Міжнародної організації праці та Європейського Союзу як ключових суб'єктів міжнародно-правового регулювання у сфері соціальної політики.

Окрему увагу приділено проблемам ефективності міжнародних механізмів забезпечення соціальних гарантій, зокрема інституційним обмеженням, відсутності примусових

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

© Косілова О. І., Федірко І. П., Доній А. І., 2026

інструментів впливу, політизації діяльності міжнародних структур та впливу механізму права вето в Раді Безпеки ООН на функціонування системи колективної безпеки.

Розкрито специфіку впливу повномасштабної збройної агресії проти України на національну систему соціального забезпечення та міжнародну гуманітарну співпрацю. Обґрунтовано потребу в модернізації міжнародних механізмів соціального захисту за допомогою цифровізації процедур координації та моніторингу, посилення підзвітності держав і вдосконалення правових інструментів відповідальності за порушення міжнародного гуманітарного права. Запропоновано концепцію створення координаційного наднаціонального механізму у сфері міжнародної соціальної політики як інструменту підвищення ефективності глобального управління.

Зроблено висновок, що подальший розвиток міжнародного права соціальної безпеки має ґрунтуватися на принципах справедливості, солідарності, суверенної рівності держав та пріоритетності захисту людської гідності в умовах глобальної нестабільності.

Ключові слова: міжнародне право, міжнародне право соціальної безпеки, соціальний захист, міжнародні організації, права людини, міжнародне гуманітарне право, цифровізація, реформа міжнародних інституцій.

Постанова проблеми та її актуальність. Наразі не тільки наша держава, а й увесь світ переживає період серйозних потрясінь. В умовах воєнних конфліктів, пандемій, кліматичних змін, економічних криз суттєво ускладнюється функціонування механізмів гуманітарної підтримки населення і державного врегулювання, сприяючи зростанню безробіття, еміграції, внутрішньої міграції та соціальної вразливості людства, у зв'язку з цим зростає роль соціального захисту й забезпечення населення. У цих умовах надзвичайно важливою стає діяльність міжнародних організацій, які не тільки надають всебічну допомогу країнам, а й є платформою для дипломатичного діалогу між державами. Завдяки розвиненим дипломатичним каналам і багаторівневій взаємодії вони забезпечують координацію зусиль урядів, сприяють обміну досвідом, розробці спільних стратегій реагування на глобальні виклики та формуванню механізмів колективної відповідальності. Водночас сучасні виклики, пов'язані з розвитком технологій, автоматизацією та цифровізацією, створюють нові вимоги до діяльності міжнародних організацій. Недостатня прозорість і обмежений доступ до даних ускладнюють контроль за дотриманням прав людини та своєчасне надання гуманітарної допомоги, що особливо критично під час конфліктів або кризових ситуацій. Крім технологічних аспектів, важливим є адаптація міжнародних організацій до нових соціальних і економічних умов.

Автоматизація та впровадження штучного інтелекту змінюють ринок праці, створюючи нові професійні потреби та підвищуючи значення професійної перепідготовки і соціальної адаптації населення. Міжнародні інституції повинні реагувати на ці зміни за рахунок модернізації соціальних програм, посилення координації з національними урядами та впровадження ефективних механізмів контролю й оцінки результативності. Міжнародна дипломатія у сфері соціального захисту перетворюється сьогодні на потужний інструмент зміцнення гуманітарної безпеки, побудови довіри між народами та забезпечення сталого розвитку в усьому світі.

Сучасне міжнародне право опинилося на критичному роздоріжжі, де старі методи стримування агресії та соціального захисту втратили ефективність. Актуальність дослідження зумовлена нагальною потребою в модернізації міжнародних організацій і створенні наднаціональних механізмів, які зможуть забезпечити соціальний захист особи як складову людської гідності в епоху воєнних потрясінь і технологічних проривів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема трансформації архітектури міжнародної соціальної безпеки перебуває у центрі уваги багатьох сучасних науковців, що зумовлено системною кризою глобальних інститутів. Питаннями міжнародно-правового статусу та реформування глобальних організацій, зокрема ООН та її спеціалізованих установ, займаються такі дослідники, як С. Федуняк щодо аналізу безпекових аспектів та міжнародних інституцій та С. Денисюк у сфері дослідження політичних процесів у міжнародних відносинах.

Значний внесок у розвиток теорії соціальних прав як невід'ємної складової людської гідності зробила Н. Щербюк, яка наголошує на природно-правовій природі соціального забезпечення. Проблеми адаптації національних систем соціального захисту до європейських стандартів і роль регіональних організацій (ЄС, Рада Європи) досліджують О. Волощук, зокрема діяльність гуманітарних місій і МКЧХ, В. Пилипенко та Я. Фокін.

Питання трудового права та міжнародних стандартів праці у контексті діяльності МОП висвітлені у працях В. Латишевої та А. Войтюка. Окремі аспекти цифровізації та правових механізмів реагування на нові виклики, такі як технологічні прориви, міграційні кризи аналізують О. Литвинчук, К. Мануїлова, С. Задерейко та Д. Гребенюк, чії праці закладають підґрунтя для формування концепції «міжнародного права майбутнього».

Сучасне міжнародне право соціальної безпеки опинилося перед системними викликами, де традиційні інституційні механізми захисту прав людини та соціального забезпечення виявили свою обмеженість в умовах збройних конфліктів. У цьому контексті актуалізується потреба не просто в аналізі поточної кризи, а у фундаментальному проєктуванні нової архітектури соціальної безпеки. Така модель має базуватися на принципах солідарності та наднаціональної координації, будучи здатною адаптуватися до викликів цифровізації, глобальної нестабільності та нових форм гуманітарних загроз, ставлячи в центр правопорядку захист людської гідності

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи. Застосовано системний метод для розгляду міжнародного права соціальної безпеки як цілісної багаторівневої системи. Формально-юридичний метод використано для аналізу міжнародно-правових актів у сфері соціального захисту. Порівняльно-правовий метод дав змогу зіставити глобальні та регіональні механізми забезпечення соціальних прав та оцінити їх ефективність. Структурно-функціональний метод сприяв визначенню ролі міжнародних організацій у формуванні архітектури соціальної безпеки, а прогностичний – обґрунтуванню перспектив модернізації міжнародних механізмів у контексті сучасних викликів.

Метою статті є дослідження ролі міжнародних організацій у системі соціального забезпечення, аналіз їхнього впливу на забезпечення прав людини та визначення механізмів удосконалення їх діяльності з урахуванням сучасних загроз і трансформаційних процесів.

Виклад основного матеріалу. Реагування міжнародної спільноти на проблеми сьогодення є вирішальним задля збереження миру та захисту прав людини. Оперативні скоординовані економічні, політичні, гуманітарні дії дають змогу запобігти економічним кризам, голоду, поширенню пандемії, а іноді стримують агресора та зменшують масштаб катастрофи. У цьому контексті особливого значення набуває здатність міжнародних інституцій швидко адаптуватися до нових викликів і забезпечувати ефективний механізм колективної відповіді. Сучасні глобальні загрози часто мають комплексний характер, тому потребують багаторівневого підходу, який охоплює не лише подолання наслідків, але й запобігання їх виникненню. Важливою складовою такої діяльності є формування довгострокових стратегій розвитку, спрямованих на зміцнення стійкості держав, підвищення рівня соціального захисту та створення умов для стабільного економічного зростання.

Системи соціального забезпечення та соціального захисту становлять фундамент внутрішньої політики держав, виступаючи ключовим інструментом підтримання гідного рівня життєдіяльності, превенції соціальної ексклюзії вразливих категорій населення та забезпечення макросоціальної стабільності. Попри варіативність національних моделей, спільним ядром цих систем є універсальні складові: медичне обслуговування, пенсійні гарантії, страхування на випадок безробіття, освітні преференції та адресна підтримка осіб з обмеженими можливостями чи низьким рівнем доходу. Вирішальний вплив на уніфікацію цих механізмів справляють міжнародні організації, які детермінують глобальні стандарти соціальної політики, здійснюють координацію фінансово-консультативної допомоги та модерують процеси інституційного реформування на національних рівнях. Водночас право індивіда на соціальну безпеку має статус основоположного та імперативно закріпленого в ключових актах міжнародного права.

Зокрема, у статті 22 Загальної декларації прав людини наголошується на необхідності забезпечення реалізації економічних, соціальних і культурних прав [1]. Фундаментальне значення в системі міжнародного захисту має Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права, положення якого покладають на держави комплексні зобов'язання щодо підтримки населення. Зокрема, стаття 9 Пакту імперативно закріплює право кожної особи на соціальне забезпечення, охоплюючи соціальне страхування, тоді як стаття 11 детермінує обов'язок держав гарантувати гідний життєвий рівень та безперервне поліпшення умов існування. Важливою також у цьому контексті є стаття 2, яка передбачає реалізацію цих прав не лише через внутрішні зусилля держав, а й за рахунок широкого міжнародного співробітництва та допомоги, що безпосередньо корелює з активною роллю міжнародних організацій у сучасній архітектурі соціальної безпеки [2].

Регіональний рівень захисту соціальних прав фундаментально закріплений у Європейській соціальній хартії, яка не лише дублює світові стандарти, а й значно поглиблює їх. Зокрема, стаття 12 Хартії гарантує право на соціальне забезпечення та зобов'язує держави підтримувати систему на задовільному рівні, тоді як стаття 13 акцентує право на соціальну та медичну допомогу для осіб, що не мають достатніх ресурсів. Крім того, стаття 14 забезпечує право кожного на користування послугами соціальних служб, що в сукупності створює цілісний механізм реалізації принципів соціальної справедливості та солідарності на європейському просторі [3].

В умовах трансформації світової спільноти зростає потреба в ефективній координації між державами. Міжнародні організації, як-от ООН, МКЧХ, МОП, ЄС, визначають напрями розвитку міжнародного права майбутнього; вони несуть відповідальність за розробку універсальних підходів до питань захисту та забезпечення, а також спеціальні механізми окремих соціальних гарантій. Їхня діяльність спрямована на формування цілісної системи міжнародних стандартів у сфері прав людини, забезпечення рівного доступу до основних соціальних благ і створення умов для сталого розвитку суспільства. Такі інституції відіграють ключову роль у виробленні спільних підходів до вирішення глобальних викликів – бідності, безробіття, соціальної нерівності, гуманітарних криз та наслідків збройних конфліктів, сприяють консолідації зусиль держав, зміцненню міжнародного партнерства та впровадженню інноваційних практик соціальної підтримки, що особливо важливо для країн, які перебувають у стані реформування або відновлення після кризових подій.

Н. Щербюк зазначає, що право на соціальне забезпечення тісно пов'язане із гарантуванням людської гідності і є одним із природних прав людини [4, с. 201]. Організація Об'єднаних Націй є основоположником реалізації цього права на міжнародному рівні. Ефективність Організації Об'єднаних Націй проявляється в практичних результатах її діяльності у різних сферах світового розвитку. Через систему спеціалізованих установ забезпечується реалізація глобальних проєктів, спрямованих на подолання голоду, розвиток систем охорони здоров'я, підтримку освіти, соціального захисту та забезпечення рівних можливостей для всіх. Попри те, ефективність цієї організації – комплексне питання, яке може оцінюватися по-різному. Упродовж 80 років існування Організація Об'єднаних Націй відіграла значну роль у підтримці міжнародного миру та запобіганні глобальним конфліктам, що, за словами Генерального секретаря ООН А. Гутерріша, дало змогу уникнути загрози Третью світової війни [5].

Водночас в умовах сучасних викликів, таких як численні локальні конфлікти, пандемія COVID-19, економічні труднощі та зростаючий рівень бідності, ефективність і актуальність діяльності організації все частіше піддаються критиці. Експерти зазначають, що найбільшу результативність ООН демонструє в гуманітарних сферах, зокрема в забезпеченні продовольчої безпеки та статистичному моніторингу, тоді як питання безпеки та запобігання агресії залишаються проблемними через політизацію процесів та право вето постійних членів Ради Безпеки [6]. Ці глобальні тенденції знаходять своє відображення і в українському контексті: незважаючи на участь України в структурах ООН та її дипломатичну активність, організація не змогла повною мірою запобігти анексії Криму 2014 року та не завжди ефективно реагує на сучасні виклики безпеки в регіоні. Попри те, в часи сьогодення саме ООН опікується експортом українського зерна, фінансує підтримку біженців, сприяє відбудові пошкоджених домівок і бере участь у розмінуванні територій, постраждалих від воєнних дій.

Організація Об'єднаних Націй має також спеціалізовані підрозділи, що займаються соціальною сферою. ЮНІСЕФ під час війни покликана відновлювати освітню інфраструктуру та забезпечувати доступ до навчання. Фонд ЮНІСЕФ надає не тільки правову чи гуманітарну, а й психологічну допомогу постраждалим [7]. ПРООН працює

над підтримкою вразливих груп населення, відновлює критичну інфраструктуру й енергетику та загалом сприяє подоланню наслідків збройної агресії. Одним із серйозних наслідків війни є також емоційні травми – безліч людей постраждали, втративши рідних, домівки або перебуваючи в окупації. ВООЗ реалізує програми психологічного здоров'я осіб, які зазнали травм, а також координує постачання медикаментів, організовує тренінги для лікарів щодо надання допомоги в надзвичайних ситуаціях [8].

Попри неможливість заперечення допомоги Україні, у ч. 1 статті 1 Статуту ООН визначено, що однією з цілей організації є «підтримка міжнародного миру та безпеки» [9]. Країна-агресор РФ, яка веде загарбницьку війну, досі є учасницею Ради Безпеки, нелегально блокуючи будь-які рішення щодо війни, яку сама веде. Наразі росія паралізує систему безпеки, абсолютно знижуючи репутацію ООН, що історично була покликана захищати права людини та підтримувати безпеку у світі [10]. Незважаючи на те, що ця структура активно реалізує гуманітарні програми, здійснює моніторинг дотримання прав людини та бере участь у міжнародних юрисдикційних механізмах, сучасні виклики показують, що існування держави-агресора у структурі з правом вето робить організацію менш ефективною у вирішенні питань безпеки. Це створює нагальну потребу перегляду процедур вилучення або обмеження впливу таких учасників для забезпечення того, щоб ООН могла повноцінно виконувати свої основоположні функції – запобігання агресії, відновлення миру та підтримку міжнародного права [11]. В умовах війни в Україні питання реформування механізмів Ради Безпеки стає не лише дискусійним, а й життєво важливим для збереження ролі ООН як справді нейтрального та ефективного гаранта світової безпеки.

Серед інших міжнародних структур, які соціально забезпечують населення, варто виділити Міжнародний комітет Червоного Хреста. МКЧХ має ряд організацій, що становлять єдину систему: національні товариства Червоного Хреста та Червоного Півмісяця, Міжнародна федерація та Міжнародний комітет. Основною метою цієї організації є захист життя й гідності людей, які постраждали внаслідок збройних конфліктів чи надзвичайних ситуацій, а також надання невідкладної гуманітарної допомоги. Вона здійснює посередницькі функції між сторонами конфлікту, сприяє дотриманню норм міжнародного гуманітарного права та забезпечує підтримку найбільш уразливих категорій населення. Крім того, Міжнародний комітет Червоного Хреста бере участь у відновленні порушених соціальних систем у регіонах, що постраждали від конфліктів. Організація сприяє відбудові медичної інфраструктури, підтримує служби екстреної допомоги, забезпечує населення відповідними ресурсами для базового виживання та співпрацює з місцевими органами влади, щоб покращити координацію гуманітарних операцій. Важливою складовою діяльності МКЧХ є також просвітницька робота, спрямована на популяризацію норм міжнародного гуманітарного права та підвищення рівня обізнаності щодо захисту цивільного населення в умовах воєнних дій.

Варто зазначити, що діяльність МКЧХ має глобальний характер, однак особливої ваги вона набуває в умовах повномасштабної війни в Україні. Погоджуючись з думкою О. Волощук, можемо наголосити, що «волонтери Червоного Хреста не просто надають допомогу – вони ризикують власним життям, щоб врятувати інших». Попри складнощі

з логістикою, блокування доріг і обстріли, їм вдається забезпечувати людей найпотрібнішим: продуктами, медикаментами, засобами гігієни та психологічною підтримкою» [12, с. 379]. Попри те, війна, так само як й інші організації, поставила під сумнів ефективність роботи МКЧХ. У суспільстві спалахнули дискусії щодо недостатньої оперативності реагування на порушення міжнародного гуманітарного права та обмеженого доступу до окупованих територій. Тут варто згадати основні принципи діяльності комітету, а саме: нейтральність, неупередженість, гуманність, незалежність, добровільність, єдиність, універсальність [13]. Відповідно до статті 126 Третьої Женевської конвенції Червоний Хрест має право регулярно відвідувати військовополонених та утримуваних осіб [14]. У цьому випадку більшість українських військовополонених, утримуваних на території російської федерації, ніколи не мала можливості зустрітися з представниками МКЧХ під час перебування в полоні. Російська федерація обмежує або навіть повністю не допускає делегатів до перевірки. Тобто формально стаття чинна, а практично має суттєві недоліки. Адже реалізація цього положення залежить від згоди сторони конфлікту. Стоїть питання застосування примусових механізмів, яких насправді не існує. Так, норма побудована правильно, прогалина полягає в наявності примусових заходів.

З огляду на унікальний міжнародно-правовий статус МКЧХ його пряма підпорядкованість ООН є неможливою, оскільки це нівелює принципи нейтральності та незалежності мандата. Водночас системна криза гуманітарного права потребує впровадження механізмів контролю за дотриманням Женевських конвенцій, зокрема щодо поводження з військовополоненими. Ефективність таких заходів через Раду Безпеки наразі заблокована зловживанням правом вето з боку РФ. Як альтернативу пропонується створення при ООН спеціалізованого гуманітарного комітету для оперативної координації та моніторингу місій у зонах конфліктів без порушення операційної автономії МКЧХ.

Інший важливий напрям глобальної соціальної та трудової політики реалізується через Міжнародну організацію праці (далі – МОП). МОП, заснована 1919 року, є спеціалізованою установою ООН і покликана забезпечувати встановлення міжнародних стандартів у сфері праці, захисту прав працівників, безпечних і справедливих умов праці, а також сприяти соціальному забезпеченню та боротьбі з експлуатацією [15]. Організація формує політику та рекомендації, які мають на меті не лише регулювати трудові відносини, а й підтримувати економічний розвиток і соціальну стабільність у державах-членах.

МОП працює за принципом тристороннього співробітництва, залучаючи уряди, роботодавців і представників працівників до розробки та імплементації стандартів, що дає змогу враховувати інтереси всіх сторін трудових відносин. Крім того, організація активно займається контролем дотримання конвенцій, надає технічну допомогу країнам-членам у сфері соціального забезпечення, трудових прав та умов праці, а також організовує моніторинг і публікацію аналітичних звітів, що формують глобальні тенденції у сфері зайнятості та трудових стандартів. Важливо зазначити, що МОП також бере активну участь у вирішенні соціально-економічних проблем у країнах, що постраждали від конфліктів або криз. Через спеціальні програми допомоги та партнерства з урядами і міжнародними фінансовими установами організація сприяє відновленню робочих місць, запровадженню систем соціального страхування та покращенню умов праці.

Попри значні досягнення, діяльність МОП стикається з рядом проблем, що обмежують ефективність її роботи в сучасних умовах. По-перше, міжнародні стандарти праці є рекомендаційними для більшості держав, і їхня імплементація значною мірою залежить від політичної волі урядів. У ряді країн конвенції та рекомендації МОП не повністю виконуються, що створює дисбаланс у сфері захисту прав працівників та соціального забезпечення. По-друге, глобалізація й розвиток транснаціональних корпорацій ускладнюють контроль за дотриманням трудових стандартів. Часто міжнародні компанії здійснюють діяльність у країнах із слабким трудовим законодавством або обходять національні норми, що підриває систему забезпечення прав працівників та створює нерівність на ринку праці. По-третє, МОП обмежена в застосуванні примусових заходів щодо держав, що порушують стандарти або конвенції. Організація може лише проводити моніторинг, видавати рекомендації та тиснути на держави через дипломатичні механізми, проте відсутність реальних санкцій знижує ефективність дії міжнародних норм у критичних випадках.

Крім того, глобальні кризи, як-от пандемії, економічні коливання чи збройні конфлікти, створюють додаткові виклики для реалізації стандартів МОП. У таких умовах уряди часто змушені ухвалювати надзвичайні заходи, що можуть обмежувати права працівників або соціальні гарантії, а МОП обмежена в можливості контролювати та корегувати такі дії.

Імплементація міжнародних трудових стандартів у правову систему України є фундаментальною умовою модернізації вітчизняного законодавства. Узгодження національних правових актів із нормотворчим доробком міжнародних інституцій визначається як один із ключових векторів державної політики, що має на меті інтеграцію України в світовий соціально-трудоий простір і зміцнення гарантій захисту прав працівників

Україна є членом Міжнародної організації праці з 1954 року та ратифікувала ряд конвенцій МОП, що визначають основні принципи трудових прав, охоплюючи заборону примусової праці, захист від дискримінації, забезпечення безпечних умов праці та право на організацію профспілок. На національному рівні приведення законодавства до міжнародних стандартів здійснюється через ухвалення та вдосконалення законів і підзаконних актів, які регламентують трудові відносини, охорону праці, соціальне страхування та систему соціальних гарантій. Наприклад, Кодекс законів про працю України [16], закони України «Про охорону праці» [17], «Про соціальне страхування» [18] та інші нормативні акти були адаптовані для відповідності ключовим конвенціям МОП, як-от Конвенція № 87 про свободу асоціацій та захист права організовуватися, Конвенція № 98 про право на організацію та колективні переговори, а також Конвенції про заборону дитячої праці та примусової праці. Особливе значення мають фундаментальні конвенції МОП, які закріплюють основоположні права працівників. Незважаючи на ратифікацію всіх цих конвенцій, повна імплементація їхніх положень у національне законодавство та проект Трудового кодексу ще потребують удосконалення.

З початку повномасштабного вторгнення МОП надає допомогу Україні, адже безліч українців втратили роботу й опинилися в стані бідності. За підтримки міжнародних

партнерів фінансування було спрямовано на три ключові напрями, що охоплюють Україну та Молдову. Профспілкові об'єднання та організації роботодавців забезпечують біженців тимчасовим житлом і продуктовими наборами. МОП також підготувала інформаційну кампанію, спрямовану на запобігання торгівлі людьми та примусовій праці серед вимушених переселенців. Крім того, організація провела навчання для 300 інспекторів праці, щоб вони могли надавати первинну психосоціальну підтримку на робочих місцях. У найближчій перспективі МОП планує зосередитися на таких термінових напрямках допомоги: подальше забезпечення гуманітарної підтримки; сприяння працевлаштуванню біженців і внутрішньо переміщених осіб; розвиток можливостей для отримання доходу; підтримка економічної стійкості в більш безпечних регіонах країни; допомога в реалізації ключових реформ, зокрема у сфері трудового законодавства; посилення діяльності профспілок та організацій роботодавців.

Крім зазначеного, МОП систематично проводить дослідження щодо впливу війни на український ринок праці, що дає змогу формувати ефективні програми відновлення зайнятості. Організація також координує свою діяльність з іншими міжнародними інституціями, щоб забезпечити комплексний підхід до соціально-економічної підтримки України.

Водночас ефективність такої підтримки та стійкість національної системи соціальної безпеки залежать від міцності її нормативного фундаменту. У цьому контексті особливої ваги набуває Європейська соціальна хартія (переглянута 1996 р.) – засадничий документ Ради Європи, який часто називають «соціальною конституцією Європи» [3]. Хоча ЄСХ належить до нормативної бази Ради Європи, її значення виходить за межі цієї організації, формуючи фундаментальні стандарти, які були враховані під час розробки соціальної політики ЄС. Хартія є ефективною в правозахисному й нормативному аспектах, але обмежена в практичній реалізації. Документ не має примусової сили, а виконання статей залежить від економічних можливостей і політичної волі. Уряди часто ігнорують або ж затягують імплементацію.

Для України це означає, що, хоч держава і взяла на себе зобов'язання в межах Хартії, реальна імплементація соціальних гарантій відбувається повільно. Соціальні права, зокрема право на достатній рівень життя, соціальний захист, охорону здоров'я чи захист у разі безробіття, фактично не мають такого самого рівня захищеності, як громадянські чи політичні права, що розглядаються ЄСПЛ. Саме тому ЄСХ часто сприймається як документ із високими стандартами, але з обмеженою можливістю їхнього практичного досягнення.

Хартія основних прав ЄС – єдиний із згаданих нами документів, який має пряму юридичну силу, оскільки Лісабонський договір (2009 р.) надав їй такого статусу. Основою її класифікації є цінності: гідність, особиста недоторканність, свобода, рівність, солідарність. Серед соціальних гарантій Хартія закріплює, наприклад, право на справедливі умови праці, безпечне та здорове робоче середовище, захист у разі хвороби або безробіття, а також право на гідну пенсію. У контексті України, яка обрала курс на євроінтеграцію та поступове наближення свого законодавства до стандартів Європейського Союзу, положення Хартії основних прав ЄС слугують орієнтиром для реформування національної системи

соціального захисту. Зокрема, право на гідну пенсію є одним із найскладніших напрямів, оскільки українська пенсійна система тривалий час перебуває під тиском демографічних та економічних чинників: старіння населення, високий рівень трудової міграції, тінізація економіки та недостатній обсяг страхових внесків. У зв'язку з цим Україна поступово впроваджує реформи, спрямовані на підвищення фінансової стійкості пенсійного забезпечення, модернізацію системи страхових внесків, стимулювання офіційної зайнятості та розвиток другого (накопичувального) рівня пенсійної системи. Такі зміни покликані гарантувати, щоб у майбутньому розмір пенсійного забезпечення відповідав європейським стандартам гідності, соціальної справедливості та захищеності літніх людей.

Ці прагнення України до модернізації соціальної сфери повністю корелюють із засадничими принципами Європейського стовпа соціальних прав. Цей документ визначає 20 ключових принципів, серед яких право на якісну освіту, доступ до ринку праці, рівні можливості та підтримку під час старіння. Хоча Стовп не має прямої юридичної сили, він виступає стратегічним орієнтиром для держав-членів та країн-кандидатів. Саме на його основі були розроблені такі значущі акти, як Директива про баланс між роботою та особистим життям (2019 р.) та Директива про адекватну мінімальну заробітну плату.

Водночас реалізація цих високих соціальних стандартів в Україні сьогодні неможлива без забезпечення фундаментальної безпеки та економічної витривалості держави, де Європейський Союз відіграє критичну роль. Хоча ЄС не є військовим альянсом, його внесок у підтримку України є безпрецедентним. Оскільки безпека регіону є невід'ємною частиною глобальної безпеки, Союз активно залучається до фінансової, гуманітарної та оборонної допомоги. Зокрема, через Європейський фонд миру постачається військове оснащення, а масштабна макрофінансова допомога дає змогу стабілізувати українську економіку та фінансувати соціальні видатки навіть в умовах воєнного стану.

Наразі міжнародні організації стикаються з рядом викликів, що значно ускладнюють їх здатність ефективно впливати на реалізацію соціальних стандартів. Як уже зазначалось, до них належать зростаюча нерівність між країнами та всередині держав, економічна нестабільність та глобальні кризи. Такі чинники підвищують потребу в оперативних, координованих реакціях, водночас значно обмежуючи можливості міжнародних структур у практичній реалізації своїх норм.

На думку К. Мануїлової та Д. Гребенюка, міжнародне право переживає епохальні зміни, розуміння яких є передумовою до побудови стабільних правових механізмів [19, с. 620]. Особливо чітко це проявляється в контексті повномасштабної війни проти України. Війна спричинила руйнівні наслідки, і потреба в соціальному забезпеченні зросла в рази. Її вплив на Україну проявляється в широкому спектрі змін. Зокрема, це масштабні руйнування інфраструктурних об'єктів, трансформація демографічного складу населення, вимушені міграційні процеси та поява нових форм соціальної взаємодії. Внутрішньо переміщені особи створили значне навантаження на національну систему соціального забезпечення, тоді як активізація волонтерських ініціатив засвідчила здатність громадянського суспільства до швидкої самоорганізації в кризових умовах. Одночасно воєнні події загострили проблему соціальної нерівності, що потребує розроблення всебічних державних і міжнародних стратегій для мінімізації довгострокових негативних наслідків.

Значущою прогалиною нині є те, що російська федерація є обов'язковим або постійним членом ряду організацій. Участь країни-агресора в структурах, покликаних підтримувати міжнародний мир і безпеку, ускладнює ухвалення рішень та ефективну реалізацію механізмів відповідальності. Така ситуація не лише сповільнює реагування на порушення міжнародного права, зокрема в разі збройної агресії проти України, але й підкреслює потребу в реформуванні міжнародної системи безпеки.

Сучасні міжнародні організації стикаються і з новими чинниками, які спричиняє науковий прогрес, а саме комплексні загрози, які раніше не мали такого масштабу. Серед них: цифрові ризики та кіберзагрози, що ускладнюють роботу гуманітарних місій і ставлять під сумнів безпеку персональних даних; зростання дезінформації, яка підриває довіру до міжнародних інституцій; а також політична поляризація всередині самих держав, що гальмує впровадження міжнародних соціальних стандартів на національному рівні. Додатковим викликом є трансформація ринку праці під впливом автоматизації та штучного інтелекту, що потребує оновлення підходів до соціального захисту та професійної адаптації населення. «З 2020 по 2030 роки очікується значне зростання обсягу ринку ШІ, що обумовлено впровадженням цієї технології в різні сектори, включаючи охорону здоров'я, фінанси, виробництво, транспорт, освіту та інші» [20, с. 7].

Висновки. Проведене дослідження архітектури міжнародного права соціальної безпеки в умовах сучасних криз дає змогу сформулювати ряд фундаментальних підсумків. Насамперед варто констатувати, що в XXI столітті соціальний захист перестав бути виключно внутрішньою справою держав, перетворившись на сферу колективної міжнародної відповідальності. Сучасна діяльність таких інституцій, як ООН, МОП, МКЧХ та ЄС, формує складну багаторівневу систему, де функції суб'єктів варіюються від встановлення глобальних стандартів до безпосереднього гуманітарного реагування в зонах конфліктів.

Однак, попри наявний нормативний масив, досвід агресії РФ проти України виявив глибоку системну вразливість цих інструментів. Політизація процесів і зловживання правом вето в Раді Безпеки ООН на практиці нівелюють принцип суверенної рівності держав і блокують захист фундаментальних прав людини. Зокрема, кричуща неможливість МКЧХ отримати доступ до українських полонених у РФ є прямим свідченням критичної потреби в оновленні механізмів примусу до виконання норм міжнародного гуманітарного права.

Зважаючи на виявлені дефекти існуючої архітектури, постає питання про інституційне переосмислення координації допомоги. Для подолання дублювання функцій та неефективного розподілу ресурсів пропонується створення координаційного наднаціонального органу у сфері соціальної політики. Впровадження такої моделі дасть змогу системно узгодити стратегії ООН, МОП та МКЧХ, забезпечуючи синергію їхніх зусиль і суттєво вищу підзвітність держав перед міжнародною спільнотою.

Паралельно з інституційними змінами, вагомим чинником трансформації стає технологічний прогрес. Майбутнє міжнародного права полягає в переході від декларативних моделей до гнучких цифрових систем. Впровадження захищених каналів обміну даними та використання штучного інтелекту для моніторингу соціальних потреб дадуть змогу

забезпечити реальну прозорість допомоги та оперативність реагування на кризи, фактично мінімізуючи можливості для маніпуляцій з боку держав-агресорів.

Спираючись на вищевикладене, пропонуємо такі практичні рекомендації для вдосконалення системи:

Реформа Ради Безпеки ООН: критично важливим є обмеження або повне скасування права вето для держав-агресорів у питаннях, що стосуються запобігання гуманітарним катастрофам і припинення масових порушень прав людини.

Модернізація правових стандартів: актуальною є адаптація конвенцій МОП до умов цифрової економіки та автоматизації праці, що дасть змогу запобігти зростанню соціальної нерівності в нових технологічних реаліях.

Інституційна ізоляція порушників: розробка дієвих правових механізмів обмеження участі держав, які систематично порушують міжнародне право, у діяльності профільних міжнародних організацій та програм.

Екстрена підтримка та інклюзія: пріоритетне розширення мобільних гуманітарних програм для найбільш вразливих груп населення (ВПО, дітей, осіб з інвалідністю) безпосередньо в зонах збройних конфліктів.

Підсумовуючи, зазначимо, що оновлена модель міжнародної співпраці має ґрунтуватися на принципах солідарності та дієвої відповідальності. Лише через рішучий перехід до прозорих, технологічних і позбавлених політичного блокування механізмів міжнародне право соціальної безпеки зможе ефективно виконувати свою цивілізаційну місію – надійний захист людської гідності в умовах глобальної нестабільності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена Резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 груд. 1948 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 20.11.2025).
2. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права : міжнародний документ від 16 груд. 1966 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 20.11.2025).
3. Європейська соціальна хартія (переглянута) : міжнародний документ від 03 трав. 1996 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062 (дата звернення: 20.11.2025).
4. Щербюк Н. Міжнародна співпраця у сфері соціального забезпечення в умовах агресії Росії проти України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 7. С. 201–205. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/45>
5. Гутерріш А. Виступ Генерального секретаря на відкритих дебатах Ради Безпеки щодо верховенства права / Організація Об'єднаних Націй. 2026. 26 січ. URL : <https://www.un.org/sg/en/content/sg/statements/2026-01-26/secretary-generals-remarks-the-security-council-reaffirming-the-international-rule-of-law> (дата звернення: 26.02.2026).
6. The UN Security Council's Veto Power: A Barrier to Peace? / Council on Foreign Relations. URL : <https://www.cfr.org/background/un-security-council> (дата звернення: 26.02.2026).

7. UNICEF Ukraine Humanitarian Situation Report / UNICEF. 2024. URL : <https://www.unicef.org/appeals/ukraine/situation-reports> (дата звернення: 26.02.2026).
8. WHO Ukraine Crisis Response: Situation Report / World Health Organization. 2024. URL : <https://www.who.int/emergencies/situations/ukraine-emergency> (дата звернення: 26.02.2026).
9. Статут Організації Об'єднаних Націй і Статут Міжнародного Суду : Статут Організації Об'єднаних Націй від 26 черв. 1945 р. (станом на 16 верес. 2005 р.). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_010#Text (дата звернення: 20.11.2025).
10. Russia's veto makes a mockery of the United Nations Security Council / Atlantic Council. 2022. 15 March. URL : <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/russias-veto-makes-a-mockery-of-the-united-nations-security-council/> (дата звернення: 26.02.2026).
11. The United Nations (In)Security Council: Time for Reform in a Post-Ukraine War World? *Journal of International Affairs*. 2022. URL : <https://jia.sipa.columbia.edu/content/united-nations-insecurity-council-time-reform-post-ukraine-war-world> (дата звернення: 26.02.2026).
12. Волощук О. Міжнародне гуманітарне право в умовах воєнного стану в Україні. *Міжнародне гуманітарне право та основи безпеки у період збройних конфліктів* : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 6 лют. 2025 р. Київ, 2025. С. 379–380.
13. Товариство Червоного Хреста України / Офіційний вебсайт. URL : <https://redcross.org.ua/> (дата звернення: 18.11.2025).
14. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими : Конвенція Організації Об'єднаних Націй від 12 серп. 1949 р. (станом на 23 лют. 2023 р.). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 18.11.2025).
15. Статут Міжнародної організації праці від 28 черв. 1919 р. / Міжнародна організація праці. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/993_040 (дата звернення: 26.02.2026).
16. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10 груд. 1971 р. № 322-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08> (дата звернення: 26.02.2026).
17. Про охорону праці : Закон України від 14 жовт. 1992 р. № 2694-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12> (дата звернення: 26.02.2026).
18. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування : Закон України від 23 верес. 1999 р. № 1105-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14> (дата звернення: 26.02.2026).
19. Мануїлова К. В., Гребенюк Д. О. Виклики сучасного міжнародного права: від публічного до приватного. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 619–623. DOI : <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/149> (дата звернення: 18.11.2025).
20. Костик Є., Цимбал К. Вплив штучного інтелекту на ринок праці. *Економіка і регіон*. 2024. № 3 (94). С. 6–12. DOI : [https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3\(94\).3477](https://doi.org/10.26906/EiR.2024.3(94).3477) (дата звернення: 18.11.2025).

O. I. Kosilova, I. P. Fedirko, A. I. Donii. POLITICAL AND LEGAL CHALLENGES TO THE ACTIVITIES OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS IN THE FIELD OF SOCIAL PROTECTION UNDER CONDITIONS OF WAR AND MARTIAL LAW

The article provides a comprehensive analysis of the transformation of international social security law in the context of armed conflicts, global economic crises, migration processes, and the digital transformation of society.

The institutional role of international organizations in forming the modern architecture of international social protection and ensuring the realization of human social rights is explored. The activities of the United Nations, the International Committee of the Red Cross, the International Labour Organization, and the European Union as key subjects of international legal regulation in the field of social policy are analyzed.

Particular attention is paid to the problems regarding the effectiveness of international mechanisms for ensuring social guarantees, specifically institutional limitations, the lack of coercive instruments of influence, the politicization of international structures, and the impact of the veto power mechanism in the UN Security Council on the functioning of the collective security system.

The specifics of the impact of full-scale armed aggression against Ukraine on the national social security system and international humanitarian cooperation are revealed. The necessity of modernizing international mechanisms of social protection through the digitalization of coordination and monitoring procedures, strengthening state accountability, and improving legal instruments of responsibility for violations of international humanitarian law is substantiated. The concept of establishing a coordinating supranational mechanism in the field of international social policy as a tool for enhancing the effectiveness of global governance is proposed.

It is concluded that the further development of international social security law should be based on the principles of justice, solidarity, sovereign equality of states, and the priority of protecting human dignity in conditions of global instability.

Keywords: *international law, international social security law, social protection, international organizations, human rights, international humanitarian law, digitalization, reform of international institutions.*

Дата надходження 17.02.2026

Дата прийняття 23.02.2026

Дата рекомендації 25.03.2026

Дата публікації 15.05.2026